

О. Ю. Кухарук

## ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ ТА ЕМПІРИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОЇ ТА МОВНОЇ ІДЕНТИЧНОСТЕЙ

Висвітлюються питання взаємозв'язків між різними видами ідентичності, що постають разом із першими спробами вивчення цього соціального феномена. За основу розгляду зв'язків між видами соціальної ідентичності взято відомі теорії соціальної психології: класичну модель Тернера, модель інтерсекціонізму, концепції складності соціальної ідентичності. Звернуто увагу на те, що в пострадянських наукових студіях питання взаємозв'язків видів соціальної ідентичності вивчаються на основі численних емпіричних досліджень. Виявлено, що найчастіше досліджується взаємозв'язок належності особи до якоїсь однієї групи, членство в якій може бути ознакою наявності певного виду ідентичності, із проявами інших видів соціальної ідентичності. З'ясовано, що під час дослідження взаємозв'язків між етнонаціональною і мовною ідентичностями найчастіше вивчається роль і вплив мови як етноідентифікаційного фактору на прояв етнонаціональної, етнічної, громадянської чи національної ідентичностей. На основі результатів емпіричних досліджень зроблено висновок, що природу та особливості взаємозв'язків мовної та етнонаціональної ідентичностей на сьогодні досліджено недостатньо, а феномен мовної ідентичності практично не вивчено. Наголошено на необхідності дослідження природи і суті взаємозв'язків між цими двома видами ідентичностей.

*Ключові слова:* етнонаціональна ідентичність, мовна ідентичність, ідентичність особистості, соціальна ідентичність.

*Проблема.* У структурі соціальної ідентичності особистості виділяють значну кількість видів ідентичності – національну, етнічну, професійну, релігійну, економічну, громадянську та ін. Вивчаючи соціальну ідентичність особистості, важливо відповісти на питання, яким чином різні види ідентичності можуть взаємодіяти між собою, чи є вони рівнозначними, яка природа їх взаємозв'язків. Разом з тим порівняти й описати зв'язки хоча б між двома видами соціальної ідентичності доволі складно. У ході емпіричних досліджень постає необхідність побудови щонайменше двох релевантних, придатних до порівняння типологій. Теоретичний аналіз неминуче потребує врахування всіх можливих варіантів взаємозв'язків ідентичностей та факторів, що на них впливають. Отож є підстави стверджувати, що особливості взаємозв'язків видів соціальної ідентичності вивчено недостатньо. Водно-

час у сучасному світі проста лінійна модель, що була запропонована ще Тернером [19], та інші лінійні підходи не дають можливості побачити всю різноманітність наявних зв'язків та впливів. А це неминуче ставить завдання подальшого вивчення таких зв'язків.

*Мета статті:* визначити основні підходи до вивчення взаємозв'язків між етнонаціональною і мовною ідентичностями та окреслити можливості для формування емпіричної програми вивчення цих взаємозв'язків.

Соціальна ідентичність особистості – один із найбільш досліджуваних феноменів у сучасній соціальній психології. Разом із появою перших концепцій, що описують це явище, постає питання про природу зв'язків, що існують між різними видами ідентичності особистості. Зокрема, з'являються ідеї, що описують особливості зв'язків між соціальною та індивідуальною ідентичностями. Так, згідно з М. Hogg, К. Williams, дослідження ідентифікації особистості в широкому соціальному контексті та детальний аналіз процесу міжгрупового розмежування й детермінант вибору різних стратегій поведінки є ключовими питаннями розвитку теорії ідентичності (цит. за: [7]). Разом із цим порушуються питання щодо того, як формуються і розвиваються різні види ідентичності особистості. І якщо соціальну ідентичність розглядають як прийняття характерних для членів групи ознак, то особистісну – як усвідомлення своєї несхожості. У результаті виникає конфлікт щодо того, як можна відчувати себе водночас подібним та відмінним від інших. Г. Теджфел, наприклад, протиставляв процеси актуалізації особистісної і соціальної ідентичностей як полюси соціально-поведінкового континуума. На його думку, для досягнення позитивної самооцінки людина використовує або міжгрупові, або міжособові форми взаємодії залежно від того, який спосіб є найбільш швидким. У такий спосіб соціальна ідентичність протиставляється особистісній. Тенденція протиставляти ідентичності проявилася і в подальших студіях на цю тему [19]. Однак, на думку сучасних когнітивних психологів D. Trafimow, H. Triandis і S. Goto, актуальною є модель “одного” кошика. Відповідно до неї соціальні і особисті ознаки людини зберігаються в одній пізнавальній структурі і тісно пов'язані між собою (див. [7]). Таким чином на рівні теорії вперше обґрунтовується тісний взаємозв'язок між двома видами особистісної ідентичності.

Розмежування соціальної та особистісної ідентичностей породжує ще низку питань: які з видів ідентичності є суто соціальними, а які – особистісними? Який із видів ідентичності є первинним щодо іншого? Так, E. S. Abes, S. R. Jones основними вимірами ідентичності вважають расу, гендер, сексуальну орієнтацію, релігійні переконання,

належність до тієї чи іншої культури, соціального класу. У центрі цього ядра вимірів – особистісна ідентичність. Але при цьому ступінь впливу зовнішніх факторів визначається різними особистісними характеристиками осмислення людиною свого життя [7]. Отже, маємо справу з моделлю, яка описує двосторонній взаємозв'язок між соціальною та особистісною ідентичностями особистості. Природа таких зв'язків постає як нелінійне, багатогранне, складне явище. А види соціальної ідентичності в цій моделі тісно пов'язані між собою.

Значно простіше подає взаємовпливи різних видів ідентичності С. Московічі. Структуру ідентичності він розглядає як ідентифікаційну матрицю, категоріальну підсистему в системі знань суб'єкта. Основу такої матриці становить множинність належностей. Ця матриця “розподіляє” інформацію, що надходить, за категоріями, з якими людина себе ідентифікує [10]. Однак представлення взаємозв'язків ідентичностей як матриці не відображає зворотного процесу – що відбувається з інформацією після того, як інформація вже “оброблена” в кожній із категорій.

Діаметрально протилежним за своєю суттю є підхід до вивчення ідентичностей, що дістав назву “інтерсекціонізм”. В українських наукових студіях цей підхід представлений мало і переважно у феміністичному дискурсі. У західній науковій думці інтерсекціонізм набув наразі більшого поширення і давно вийшов за межі гендерних студій. Основна суть ідеї полягає в тому, що різні види соціальних ідентичностей взаємодіють між собою на багатьох рівнях, формуючи певний, особливий, тип ідентичності [16].

У більш широкому контексті інтерсекціонізм є комплексним баченням процесу соціалізації і формування множини ідентичностей. Постулюється, що особистість не може зводитися лише до однієї своєї ролі. Ідентичність особистості складається із сукупності ролевих ідентичностей. Багато з цих ролей людина не вибирає і не має над ними контролю, вони є вродженими або заданими суспільством. При цьому значущість і релевантність ідентичностей визначаються в процесі соціалізації особистості. Найбільш виразно це відбилося в ідеї В. Нарго про цикли соціалізації (див. [14]). На першому етапі ідентичність задається “за промовчанням” (наприклад, рожевий одяг для дівчинки), на другому – через належність до соціальних інститутів та культурний контекст. На цьому етапі людина засвоює весь набір правил, стереотипів, заборон, вигод та можливих санкцій залежно від типу ідентичності. Завдяки цьому ті, хто дотримується заданих меж, мають комфортне світовідчуття і нормальну ідентичність, а ті, хто не дотримується, віктимізуються чи стигматизуються. Для них є два можливих виходи – заявляти про недосконалість суспільних інститутів або залишатися в

позиції жертви системи, замикаючи коло і передаючи негативну ідентичність далі. При цьому різні види ідентичностей часто розглядаються як, по суті, один цілісний вид ідентичності; наприклад, раса поєднується з гендером у расово-гендерну ідентичність [18]. Поєднання кількох ідентичностей в одновимірній системі дає можливість задовільнити основний запит – вивчення соціального статусу цільових груп, однак суттєво обмежує можливості для вивчення природи формування та прояву зв'язків між видами соціальної ідентичності.

Особливої уваги заслуговує концепція, яку запропонували Rossas і Brewer, – “складності соціальної ідентичності”. Ця концепція стосується уявлень особистості про складність її соціальної ідентичності. Фокус уваги зосереджений на тому, як необхідність багаторазово проходити процес ідентифікації з різними групами впливає в цілому на соціальну ідентичність особистості. На думку дослідників, розуміння власної складної структури соціальної ідентичності впливає на те, як оцінюють представників інших груп. У моделі розглядаються різні типи співвідношення груп, щодо яких формується ідентичність, і, таким чином, пропонуються різні типи співвідношення видів ідентичності. Перш за все це вже вищезгадана інтерсекційна ідентичність, домінантна ідентичність (коли на перший план виступає тільки один із видів ідентичності, що стає основою для оцінювання і формування всіх інших видів ідентичності). Також запропоновано варіанти порівняльної ідентичності, коли значущість ідентичностей змінюється залежно від контексту та об'єднаної ідентичності, коли особистість поєднує дві ідентичності, усвідомлюючи їх структуру і важливість [17].

Що ж до вивчення зв'язків між видами ідентичності в Україні і на пострадянському просторі, то насамперед варто відмітити недостатню кількість теоретичних концепцій, що стосуються пояснення природи і суті взаємозв'язків між видами соціальної ідентичності. Основний фокус уваги – структура соціальної ідентичності особистості. В емпіричному вимірі це реалізується найчастіше за допомогою методики Куна – Макпартланда [6; 8]. Досліджуються також окремі види ідентичностей та їх структура [13]. Зв'язок між видами соціальної ідентичності виявляється шляхом детального вивчення характеристик одного виду ідентичності серед людей, що належать до соціальної групи, яка, згідно з гіпотезами вчених, є носієм іншого виду соціальної ідентичності. Наприклад, вивчення економічної ідентичності представників національних меншин. Таким чином виділяється цільова група, яка вважається носієм певної ідентичності за промовчанням, і при цьому вивчаються особливості іншого виду соціальної ідентичності представників такої групи. Як правило, групу виділяють за формаль-

ними ознаками [там само]. Емпірична модель у разі такого дослідження виглядає як вимірювання кореляцій між рівнем прояву певного виду ідентичності, з одного боку, і рядом незалежних змінних, не пов'язаних із цим видом ідентичності, – з другого.

Особливе місце в цих студіях належить ґрунтовній дослідницькій роботі, що була реалізована під керівництвом В. О. Васютинського. У дослідженні було запропоновано визначати спільноту як групу, що має певні, особливі соціально-психологічні характеристики. Належність до однієї чи кількох спільнот може помітно впливати на самовизначення особистості, її ідентичність. З огляду на ці постулати досліджуються особливості ідентичності осіб, що належать до спільноти, і розглядаються способи інтеграції спільнот у загальний суспільний контекст. Зокрема, було проаналізовано соціальну ідентичність представників російськомовної спільноти в Україні. Належність до спільноти розглядається як значущий чинник формування та зміни ідентичності людини; разом з тим питання, яким саме чином належність до спільноти впливає на конкретні види ідентичності, особливості зв'язків між членством у спільноті та особливостями ідентичності, визначено не досить чітко [1].

У низці досліджень російських науковців також бачимо спробу емпіричним шляхом з'ясувати особливості взаємозв'язку між видами соціальної ідентичності. Зокрема, пропонується модель взаємозв'язку між етнічною і громадянською ідентичностями, що не лише ґрунтується на порівнянні двох типологій, а й враховує соціокультурні фактори, які впливають на ці взаємозв'язки [4].

Особливе місце в структурі соціальної ідентичності посідають етнонаціональна і мовна ідентичності. З моменту започаткування етнічних студій мова була обов'язковим їх елементом і певний час постулювалася як необхідна і достатня умова етнічної належності, особливо в рамках лінгвістичної школи вивчення етносів.

І справді, становлення мовної ідентичності є складовою єдиного процесу етнізації особистості. Спорідненість процесів мовної ідентичності та психічного становлення особистості маскує суть та якісну специфіку першого і створює враження його природності, вродженості, генетичної заданості. З розвитком наукової думки значення мови в структурі не лише етнічної, а й соціальної ідентичності помітно змінювалось. З'явилася низка термінів, які описують стосунок людини до мовної належності: материнська мова, рідна мова, перша мова, мова етносу та ін. [11]. Набуло поширення поняття етнолінгвістичної групи, яке дає можливість виділяти в структурі етносу кілька таких груп. Етнолінгвістична група – група носіїв мови, що має всі споріднені структуротвірні ознаки: мову, єдність культури, побуту. Цей термін

використовується для аналізу і порівняння мовних та культурних характеристик різних етнокультурних ареалів, просторового розміщення та функціонування мовних явищ [5].

Крім того, дослідники почали розрізняти реальне використання мови, мовну компетентність і символічне значення мови. Для більшості націй, особливо коли йдеться про нації етнічні, характерна спільна мова. Разом з тим є багато свідчень того, що втрата етнічної мови не завжди призводить до етнічної переорієнтації (ірландці, євреї та ін.), особливо якщо така втрата відбулася вже після становлення етносу як групи. На переконання американського науковця Л. Фоллера, найсерйозніші проблеми нації і національних держав пов'язані із символами нематеріальними. Ці символи конкретизують почуття власної гідності і самоповаги. Будь-яка нація визначає для себе, за допомогою яких символів вона виражає свої уявлення про себе як на індивідуальному, так і на колективному рівнях [9]. Становлення мови як символу відбувається шляхом формування інтегративного атитюду етнічної групи щодо її рідної мови. Цей атитюд найчастіше виражається в тому, що індивіди ідентифікують себе з носіями мови та прагнуть підтримувати цю ідентичність навіть без реального застосування мови [15]. Почуття вірності мові приводить у дію сили, що виступають за її збереження. У відповідь на інтерференцію (зміни в мові під впливом іншої мови) це почуття перетворює стандартизований варіант мови в символ віри і святиню [3].

Разом з тим поширення набула теорія, що в ситуації вибору мови спілкування основним аргументом буде практична вигода від використання однієї з мов, а не емоційне ставлення до неї. Отже, суб'єкт практикуватиме ту мову, використання якої є найбільш доцільним з погляду практичної вигоди, навіть якщо в нього сформовані негативні емоційні атитюди щодо неї. Використання чужої мови не змінить його емоційних атитюдів щодо мови рідної та ідентифікацію з нею [15].

Хоча ця теорія і була запропонована англійськими вченими, вона збігається з результатами досліджень, що були проведені російськими науковцями в Казахстані [3]. У ситуації етнічної мобілізації часто спостерігається незбіг рідної мови, що декларується під час опитування, з реальною мовною поведінкою. Етнічна мова виступає як символ єдності нації незалежно від того, якою мірою різні члени етносу нею володіють чи спілкуються. У таких ситуаціях також дуже часто відображається не реальне використання мови, а бажана мовна поведінка. Також варто зазначити, що в ході досліджень було виявлено ще одну цікаву закономірність: чим меншою була мовна компетентність респондентів, тим більш значимим серед них були інші етнодиференціальні ознаки (спільність історичної долі, спільність території та

ін). Разом з тим низька мовна компетентність не справляла суттєвого впливу на загальний рівень етнопонаціональної ідентичності [12].

Згідно з результатами інших досліджень мова визнається однією з найголовніших складових етнічної ідентичності. Дослідження російського психолога Б. Ю. Вінера в середовищі національних меншин (у тому числі й серед українців) у Санкт-Петербурзі показало, що респонденти, які не знають своєї етнічної мови (тобто мови свого етносу), мають шанси ідентифікувати себе як росіян (тобто представників титульної групи) майже в 7 разів вищі, ніж ті, хто знає таку мову. За даними дослідника, етнічне походження респондентів та знання мови є головними чинниками етнічної самоідентифікації. При цьому лише взаємодія і взаємозалежність між знанням мови та етнічною самоідентифікацією є статистично значущою, на відміну від всіх інших етнодиференціювальних чинників. Водночас Вінер встановив обернену кореляцію між такими змінними, як знання мови, етнічна ідентифікація себе з етнічною групою меншості та поколінням міграції респондента [19].

На прикладі результатів цих двох досліджень чітко простежується різниця у впливі мови на етнічну та етнопонаціональну ідентичність. Для формування і збереження етнічної ідентичності значення має реальне знання та використання мови. На противагу цьому для збереження національної ідентичності за умови існування етносу в межах національної держави мова використовується в основному в символічному аспекті. Така різниця у впливах сформувалась історично. Історія етносу сягає часів формування культурно-мовної спільноти, мова в цьому випадку – системотвірна внутрішня ознака. Історія нації починається з моменту створення держави. І мова в цьому випадку виступає як зовнішня інтеграційна ознака. Становленню мови як національної має передувати формування національної ідентичності, яка відповідним чином змінює мовне існування спільноти.

Однак, аналізуючи іноземні та українські джерела, можна помітити, що мова визначається в емпіричних дослідженнях як формальна ознака – фактично йдеться про мовну належність і використання мови. Водночас як феномен мовної ідентичності, як самостійний вид соціальної ідентичності, вона залишається за межами наукового інтересу. Тому питання, як співвідносяться і взаємно зумовлюються етнопонаціональна та мовна ідентичності, досі залишається відкритим.

#### *Висновки:*

1. Незважаючи на те, що більшість психологів констатують наявність зв'язків між різними видами соціальної ідентичності, досі зроблено лише поодинокі спроби встановити та описати суть цих взаємозв'язків.

2. Зв'язки між етнонаціональною і мовною ідентичностями особистості можна описати згідно із загальними концепціями, що стосуються зв'язків видів ідентичності, зокрема з концепціями складності етнічної ідентичності, інтерсекціонізму, матричного підходу Московічі та ін.

3. У вивченні зв'язків мовної та етнічної чи національної належності мова найчастіше виступає як окрема, часто визначальна етноідентифікувальна ознака. При цьому вивчається як реальне вживання мови, так і символічне її значення. Разом з тим дані емпіричних досліджень не дають можливості сформулювати єдині закономірності впливу мови на етнонаціональну ідентичність особистості.

4. Вивчення мовної ідентичності особистості як окремого виду її соціальної ідентичності дасть можливість розширити емпіричну базу для дослідження взаємозв'язків між двома видами ідентичностей – етнонаціональною і мовною – та визначити природу й суть цих взаємозв'язків.

5. Емпірична програма вивчення взаємозв'язків етнонаціональної та мовної ідентичностей особистості повинна ґрунтуватися насамперед на характеристиках соціальної ідентичності як вихідного поняття та враховувати загальні особливості взаємозв'язків між видами соціальної ідентичності.

6. Емпірична програма вивчення взаємозв'язків етнонаціональної та мовної ідентичностей особистості обов'язково має спиратися на комплексний підхід. У зв'язку із цим, досліджуючи мовну ідентичність, мову слід розглядати не як формальну етноідентифікувальну ознаку, а як основу особливого виду соціальної ідентичності – мовної ідентичності особистості.

### *Література*

1. *Васютинський В. О.* Російськомовна спільнота в Україні: соціально-психологічний аналіз / за ред В. О. Васютинського. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. – 336 с.
2. *Винер Б. Е.* К построению качественной модели этнической идентичности / Б. Е. Винер // Журнал социологии и социальной антропологии. – 1998. – Т. 1. – № 3. – С. 119–145.
3. *Донцов А. И.* Язык как фактор этнической идентичности / А. И. Донцов, Т. Г. Стефаненко, Ж. Т. Уталиева // Вопросы психологии. – 1997. – № 4. – С. 75–90.
4. *Дробовцева М. В.* Взаимосвязь гражданской и этнической идентичности россиян: факторы социокультурного контекста [Электронный ресурс] / М. В. Дробовцева, М. В. Котова // Психологические исследования. – 2016. – Т. 9, № 47. – Режим доступа : <http://psystudy.ru>



5. Євтух В. Б. Етносоціологія: терміни та поняття : навч. посіб. / В. Б. Євтух, В. П. Трошинський ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка ; Центр сучасного сусп-ва. – К. : Фенікс, 2003. – 280 с.
6. Козлова О. Н. Взаимосвязь личностной и социальной идентичности в структуре Я-концепции будущих специалистов : дис. доктора психол. наук : спец. 19.00.01 “Общая психология, психология личности, история психологии” / Оксана Николаевна Козлова. – М., 2012. – 206 с.
7. Микляева А. В. Социальная идентичность личности: содержание, структура, механизмы формирования / А. В. Микляева, П. В. Румянцева. – СПб. : Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2008. – 118 с.
8. Микляева А. В. Структура социальной идентичности личности / А. В. Микляева, П. В. Румянцева // Вестник Томского государственного педагогического университета. – 2009. – Вып. 5. – С. 129–132.
9. Минасова К. Р. Двухязычие как способ культурной интеграции этнических меньшинств в многонациональном обществе / К. Р. Минасова // Социс. Социологические исследования. – 2002. – № 8. – С. 49–56.
10. Московичи С. Машина, творящая богов / Серж Московичи. – М. : Центр, 1998. – 340 с.
11. Сигуан М. Образование и двухязычие / М. Сигуан, У. Ф. Макки. – М. : Академический Проект, 1990. – 150 с.
12. Стефаненко Т. Г. Этнопсихология / Т. Г. Стефаненко. – М. : Ин-т психологии РАН, Академический Проект, 1999. – 320 с.
13. Хащенко В. А. Экономическая идентичность личности: психологические детерминанты формирования / В. А. Хащенко // Психологический журнал. – 2004. – Т. 25, № 5. – С. 32–49.
14. Adams M. Teaching for diversity and social justice: a sourcebook / M. Adams, L. A. Bell. – New York, NY : Routledge, 1997.
15. Handbook of Language & Ethnic Identity ed. by A. Joshua. – New York–Oxford : Oxford University Press, 1999.
16. Knudsen S. Intersectionality—A Theoretical Inspiration in the Analysis of Minority Cultures and Identities in Textbooks [Електронний ресурс] / S. Knudsen. – 2006. – Режим доступу : [http://www.caen.iufm.fr/colloque\\_iartem/pdf/knudsen.pdf](http://www.caen.iufm.fr/colloque_iartem/pdf/knudsen.pdf)
17. Roccas S. Social identity complexity / S. Roccas, M. B. Brewer // Personality and Social Psychology Review. – 2002. – Vol. 6. – P. 88–106.
18. Rummens J. A. Identity and Diversity: Overlaps, Intersections and Processes / J. A. Rummens // Canadian Ethnic Studies. – 2003. – Vol. 35, № 3. Special Issue: Intersections of Diversity. – P. 10–25.
19. Tajfel H. The social identity theory of inter-group behavior / H. Tajfel, J. C. Turner / S. Worchel, L. W. Austin (Eds.) // Psychology of Intergroup Relations. – Chigago : Nelson-Hall, 1986. – P. 7–24.

### References

1. Vasiutynskyi, V. O. (2012). *Rosiiskomovna spilnota v Ukraini: sotsialno-psykholohichniy analiz* [Russian-speaking community in Ukraine: social-psychological analysis]. Kirovohrad: Imeks-LTD Publ. (ukr).

2. Vinner, B. Ye. (1998). K postroyeniyu kachestvennoy modeli etnicheskooy identichnosti [Building a quality model of ethnic identity]. *Zhurnal sotsiologii i sotsialnoy antropologii* [Journal of Sociology and Social Anthropology], vol. 1, no. 3, 119–145 (rus).
3. Dontsov, A. I. and Stefanenko, T. G. (1997). Yazyk kak faktor etnicheskooy identichnosti [Language as factor of ethnic identity]. *Voprosy psikhologii* [Question of Psychology], 4, 75–90.
4. Drobvtseva, M. V. and Kotova, M. V. (2016). Vzaimosvyaz grazhdanskooy i etnicheskooy identichnosti rossiyan: faktory sotsiokulturnogo konteksta [Interconnections between civil and ethnic identity of Russians: social-cultural contextual factors]. *Psikhologicheskiye issledovaniya* [Psychological research], vol. 9, no. 47, from: <http://psystudy.ru> (Retrieved 20 December 2016).
5. Yevtukh, V. B. and Troshchynskiy, V. P. (2003). *Etmosotsiologhiia: terminy ta poniattia* [Ethnosociology: terms and concepts]. Kyiv: Feniks Publ. (ukr).
6. Kozlova, O. N. (2012). Vzaimosvyaz lichnostnoy i sotsialnoy identichnosti v strukture Ya-kontseptsii budushchikh spetsialistov [Interconnections between personal and social identity in future specialist's self-conceptions]. D. Sc. Thesis, Moscow, Russian (rus).
7. Miklyaeva, A. V. and Rummyantseva, P. V. (2008). *Sotsialnaya identichnost lichnosti: soderzhaniye, struktura, mekhanizmy formirovaniya* [Personal social identity: maintenance, structure, forming mechanisms]. St. Petersburg (rus).
8. Miklyaeva, A. V. and Rummyantseva, P. V. (2009). Struktura sotsialnoy identichnosti lichnosti [Structure of personal social identity]. *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta* [Bulletin Tomsk State Pedagogical University], 5, 129–132 (rus).
9. Minasova, K. R. (2002). Dvuyazychiye kak sposob kulturnoy integratsii etnicheskikh menshinstv v mnogonatsionalnom obshchestve [Bilingualism as a way of cultural integration of ethnic minorities in multinational society]. *Sotsiologicheskiye issledovaniya* [Sotsis. Sociological research], 8, 49–56 (rus).
10. Moskovici, S. (1998). *Mashina, tvoryashchaya bogov* [Machine, which creates the gods]. Moscow: Tsentr Publ. (rus).
11. Siguan, M. and Makki, U. F. (1990). *Obrazovaniye i dvuyazychiye* [Education and bilingualism]. Moscow: Akademicheskii proekt Publ. (rus).
12. Stefanenko, T. G. (1999). *Etmosikhologiya* [Ethnic psychology]. Moscow: Akademicheskii proekt Publ. (rus).
13. Khashchenko, V. A. (2004). Ekonomicheskaya identichnost lichnosti: psikhologicheskiye determinanty formirovaniya [Personal economic identity: psychological determinants of forming]. *Psikhologicheskii zhurnal* [Psychological Journal], vol. 25, no. 5, 32–49 (rus).
14. Adams, M. and Bell, L. A. (1997). *Teaching for diversity and social justice: a sourcebook*. New York, NY: Routledge.
15. Fishmann, J. A. (Eds.). (1999). *Handbook of Language & Ethnic Identity*. NY–Oxford: Oxford University Press.
16. Knudsen, S. (2006). Intersectionality—A Theoretical Inspiration in the Analysis of Minority Cultures and Identities in Textbooks, Reviewed from: [http://www.caen.iufm.fr/colloque\\_iartem/pdf/knudsen.pdf](http://www.caen.iufm.fr/colloque_iartem/pdf/knudsen.pdf)

17. Roccas, S. and Brewer, M. B. (2002). Social identity complexity. *Personality and Social Psychology Review*, 6, 88–106.
18. Rummens, J. A. (2003). Identity and Diversity: Overlaps, Intersections and Processes. *Canadian Ethnic Studies. Special Issue: Intersections of Diversity*, Vol. 35, no. 3, 10–25.
19. Tajfel, H. and Turner, J. C. (1986). The social identity theory of inter-group behavior. In S. Worchel & L. W. Austin (Eds.), *Psychology of Intergroup Relations* (pp. 7–24). Chicago: Nelson-Hall.

**Kukharuk O. Yu. The main theoretical and empirical approaches to the study of the relationship between ethnic and language identity**

The issue of relationship between different types of social identity which occur with the first attempts to study social identity are covered. In social psychology interrelationships between different types of social identity are studied mainly within Turner's classical model of social identity, intersectional approach, the model of social identity complexity. The current article reveals that in the post-Soviet scientific studies the issue of the relationship between social identity's types had been studied in numerous empirical researches. The main research tendency is to study relationship between belonging to one group, membership in which may be a sign of a certain type of identity, and other type of social identity. In the studies of the relationship between ethnic and language identity it is usually examined the impact of language as a factor in ethnic identification on ethnic, civic or national identity. The empirical results show that the nature and characteristics of interrelations of language and ethnic identity are studied not well enough for today. The phenomenon of language identity is not studied enough too. It is established the need to study the nature and the essence of relationships between these two types of identities.

*Key words:* ethnic identity, language identity, social identity.

© Кухарук О. Ю.